

Войтович Олексій Іванович

Безпековий аспект американо-британських «особливих відносин» (2013–2021 рр.)

УДК 94(73:410):327"2013/2021"
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-3.24>

Войтович Олексій Іванович
кандидат політичних наук, доцент
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
ORCID: 0009-0000-1524-9915

Розглядається безпековий аспект «особливих відносин» США та Великобританії у період 2013–2021 рр. Метою статті є дослідження протистояння американо-британського союзу міжнародному тероризму на прикладі війн в Афганістані та Сирії в зазначений період. При цьому автором за допомогою аналізу мемуарної літератури як основного та унікального джерела дослідження, вирішувались завдання: порівняти думки політичних діячів про результати «особливих» американо-британських відносин у зазначений період, надати оцінку діяльності двох країн у боротьбі з викликами міжнародній безпеці. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було застосовано методи: порівняльно-історичний та системний, які дають можливість об'єктивного висвітлення предмету наукової розробки. Аналіз політичної думки про «особливі відносини» США та Великобританії свідчить про високий рівень співробітництва двох країн, особливо у роки президентства Б. Обами і прем'єр-міністра Д. Кемерона. Непорозуміння між президентом Д. Трампом і прем'єр-міністром Т. Мей не призвели двосторонні відносин до кризи, а лише продемонстрували певні відмінності у підходах щодо забезпечення стратегічних інтересів двох країн. Американо-британський альянс залишався важливим, але не єдиним вазомим фактором сучасних міжнародних відносин. Міжнародний тероризм, як і у попередні роки, був нагальною світовою проблемою, у боротьбі з яким брали активну участь США і Великобританія. Однак, на її розв'язанні позначились американо-британські стратегічні прорахунки у минулому та помилки у ході тривалих кампаній в Афганістані, Іраку та Сирії. Попри заяви президента Д. Трампа про досягнення поставленої мети у боротьбі з міжнародним тероризмом, ситуація в Афганістані, Сирії, як і на всьому великому Близькому Сході залишалась дуже складною, далекою від стабільності і сприятливою для виникнення нових загроз миру.

Ключові слова: американо-британський союз, «особливі відносини», стратегічні інтереси, національна безпека, міжнародна коаліція, міжнародний тероризм.

Вступ. США і Великобританія у зазначений період залишались найближчими союзниками. Дві країни демонстрували «особливі відносини» у боротьбі з міжнародним тероризмом та іншими викликами міжнародній безпеці, які багато в чому були наслідком їх прорахунків до і після подій 11 вересня 2001 року [16, р. 494], [13, р. 150, 200, 335–336], [24, р. 71]. Війни, які велись союзниками в Афганістані та Сирії, а раніше в Іраку, вже перетворились на тягар для самих Сполучених Штатів і Великобританії. Це спонукало президента Д. Трампа переглянути певною мірою підхід адміністрації стосовно цих війн і заявити про нові відносини з союзниками-членами НАТО, що викликало занепокоєння в британських урядових колах. Разом з тим, державний секретар М. Помпео був переконаний в необхідності альянсів для американської безпеки та процвітання і заперечував будь-які сумніви стосовно Великобританії як найближчого союзника Сполучених Штатів, «особливі відносини» яких ґрунтуються на спільній історії та мові, безпеці та економічних зв'язках [22, р. 310, 313].

Метою статті є дослідження протистояння американо-британського союзу міжнародному тероризму на прикладі війн в Афганістані та Сирії в період 2013–2021 рр. При цьому автором за допомогою аналізу мемуарної літератури як основного та унікального джерела дослідження, вирі-

шувались **завдання:** порівняти думки політичних діячів про результати «особливих» американо-британських відносин у зазначений період, надати оцінку діяльності двох країн у боротьбі з викликами міжнародній безпеці.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було застосовано **методи:** порівняльно-історичний та системний, які дають можливість об'єктивного висвітлення предмету наукової розробки.

Результати. 20 січня 2013 р. Барак Обама вдруге склав присягу президента США. Одними з головних питань порядку денного діяльності другої адміністрації президента і темою обговорення з британськими прем'єр-міністрами (Обама писав, що не дивлячись на молодість, Д. Кемерон «володіє вражаючим знанням проблем» [18, р. 527]) та співробітництва двох країн були наслідки «арабської весни» і Афганістан [18, р. xiv]. Однак, як відверто визнав державний секретар Дж. Керрі, на 2013 рік для багатьох простих американців і членів президентської команди національної безпеки «Афганістан перетворився просто на „безкінечну війну» (він відвідав його на початку року, невдовзі після призначення на посаду). Керрі підкреслив, що стратегічним інтересам США відповідало головним чином «знищення платформи для тероризму, а не розбудова джефферсонівської демократії» [15, р. 416]. (Так само вважав міністр оборони в пер-

шій адміністрації Б. Обама Р. Гейтс. Він залишався переконаний в тому, про що писав у 2013–2014 рр., що «мінімалістська мета» створення афганського уряду і армії (а не «встановлення демократичного правління і ефективного управління», як думалося за часів Дж.В. Буша), які б змогли не допустити повернення «талібану» до влади, а «Аль-Каїда» використовувати країну для підготовки терактів, цілком досяжна [13, р. 567–568].) Разом з тим, Керрі зазначав, що поспішне залишення Афганістану обов'язково призведе до перемоги талібів, як це сталося у 1992–1996 рр., тому вважав за необхідне працювати над тим, щоб ця країна та її уряд вчилися самостійно вирішувати свою долю, а Державний департамент в цьому допомагатиме [15, р. 417]. Такий підхід щодо Афганістану залишався домінуючим до кінця другої адміністрації президента Б. Обама. Його поділяв директор ЦРУ Дж. Бреннан. Він був переконаний в необхідності перебування в Афганістані американських військових і розвідки до кінця президентства: з метою тиску на уряд країни задля виконання ним своїх зобов'язань з підтримки рівня безпеки в країні, відповідного до домовленості з США. Для цього він, починаючи з квітня 2013 р., неодноразово відвідував Кабул [6, р. 257–260].

Прем'єр-міністр Д. Кемерон мав з Дж. Керрі однакову, по суті, точку зору. Для досягнення стабільності Афганістану, вважав він, окрім військової допомоги і навчання афганських військових та сил безпеки боротьбі з тероризмом, необхідними ще є діалог між Кабулом та Ісламабадом і політична угода між урядом у Кабулі та тією частиною талібів, яка схильна до компромісу [8, р. 168–169]. У 2013 р. американська сторона підтримала і високо оцінила британську у її посередництві між Афганістаном і Пакистаном в обговоренні питання безпеки спільного кордону. Водночас британці підтримали американців у спробах діалогу з талібами, який зрештою не призвів до значного прогресу [8, р. 170–171]. Однак, такий підхід не мав підтримки серед певних кіл в Америці.

Генерал Г. Макмастер не був згодний з оцінкою адміністрації президента Обама, згідно з якою «„Талібан“ більше не є ворожою силою» [2, с. 156]. А сенатор-республіканець Дж. Маккейн, посилячись на щорічне послання президента Б. Обама «Про становище країни» 2013 року і його заяву у травні 2014 р. про завершення американських бойових операцій до кінця грудня того ж року, дійшов висновку, що кожна заява про зменшення кількості американських військ в Афганістані лише «заохочувала талібів боротися далі, а не йти на переговори, воювати й вичікувати» [1, с. 170]. Р. Гейтс критикував погляди консерваторів та «яструбів» і нагадував, що американці втомились від війни в Афганістані, яка вже була тягарем і не могла бути безкінечною, тому Обама

і встановив термін виведення військ: кінець 2014 року [13, р. 571–572].

Втім, для Великобританії тема Афганістану почала поступово втрачати актуальність попередніх років. Д. Кемерон згадував, що вона турбувала його більше ніж будь-яка. «Цей тягар, – писав він, – важко тиснув на мене кожного божого дня, поки останній британський солдат не залишив Кемп-Бастіон у 2014 році» [8, р. 162]. (Незначний контингент британських військ залишався в Афганістані до серпня 2021 р. в рамках операції «Рішуча підтримка», яку з початку січня 2015 р. проводила НАТО під керівництвом США [17, р. 264].) Прем'єр-міністр та його міністри вважали, що Афганістан в основному перестав бути відкритим центром терористичних угруповань, яким був раніше, а діяльність там сил коаліції покращила безпеку Великобританії [8, р. 163], [17, р. 261–262]. На думку Кемерона афганській владі на чолі з новим президентом А. Гані необхідно більше ніж будь-коли турбуватись про забезпечення інтересів власного народу і «знайти спосіб ввести хоча б деякі елементи „талібану“ в легітимну політичну сферу». А для цього необхідно налагодити діалог з Пакистаном [8, р. 171].

Після «неправильної війни» в Іраку [8, р. 162] військово-політичне співробітництво США і Великобританії поширилось на сусідню Сирію, де йшла громадянська війна і окопались сили екстремістського формування ІДІЛ. Погляд Дж. Керрі на Сирію до «арабської весни» можна без перебільшення вважати загальним для політичних кіл Сполучених Штатів. Сирія сприймалась ним, як ключовий пункт транзиту зброї та бойовиків в Ірак, вважалась останнім союзником Ірану в регіоні, відігравала дестабілізуючу роль в Лівані і була головним спонсором «хамасу» і «хезболи», через діяльність яких утримувалась «в списку країн-спонсорів терору» [15, р. 388]. Колишній державний секретар М. Олбрайт назвала президента Сирії Б. Асада «тираном, який пролив кров багатьох тисяч людей» [3, р. 166]. Французький президент Жак Ширак мав незалежну від американців точку зору на роль Сирії в регіоні, але теж зазначав, що Б. Асад «використовував владу на шкоду, як своєму народу, так і своїм сусідам» [9, р. 299]. Такої ж думки був колишній Генеральний секретар ООН К. Аннан. Він писав, що реакція Б. Асада на протести сирійського народу у 2011 р., направлені не на революцію, а на реформи, підтвердила його давню підозру, що сирійський президент був готовий використати всі засоби для збереження своєї влади [4, р. 296].

«Імпульс „арабської весни“ наздогнав Сирію у березні 2011 року», – писав колишній міністр оборони США Л. Панетта [20 р. 447]. Там почались народні хвилювання, які невдовзі переросли з різних причин у громадянську війну. Держсекре-

тар Керрі заявив, що Америка ризикує виглядати слабкою, якщо не збільшить підтримку опозиції [15, р. 528]. А на думку директора ЦРУ Бреннана, Білий дім зробив помилку, коли не підтримав більш рішуче опозиційну Вільну сирійську армію на ранньому етапі, а покладався на її швидкий успіх, який мав зафіксувати здобуток «арабської весни» [6, р. 267].

Одразу після перемоги Б. Обама на виборах у листопаді 2012 р. прем'єр-міністр Д. Кемерон висловив йому думку, що для президента Сирія буде тим питанням, яке визначатиме його зовнішню політику упродовж всього другого терміну. «Він був обережним, – згадував Д. Кемерон, – він знав, що нам потрібно заново переглянути всі варіанти» [8, р. 451]. З кінця року можливість США і Великобританії підтримати сирійську збройну опозицію тільки ускладнювалась. Республіканці вважали політику президента щодо Сирії провальною, а Обаму – нерішучим у протидії сирійському режиму, який вже застосовував проти населення хімічну зброю [21, р. 220], [22, р. 126]. Д. Кемерон пояснював нерішучість президента помилкою 2003 року. «Для Обама Ірак був вирішальним фактором», – писав він [8, р. 458]. Весною 2013 р., коли громадянська війна вже була у розпалі, прем'єр-міністр обговорював з президентом плани дій щодо Сирії [8, р. 454], а у червні Обама прийняв рішення надати допомогу опозиційним Б. Асаду силам [10, р. 465].

У серпні 2013 р. Білий дім готувався до дій проти Сирії, а міністр закордонних справ Великобританії У. Хейг підтвердив зобов'язання прем'єр-міністра діяти пліч-о-пліч зі Сполученими Штатами [15, р. 531]. Але Кемерон програв голосування у британському парламенті за санкціоноване застосування сили в Сирії. Він був неприємно вражений таким результатом, але пояснив його впливом негативного іракського досвіду [8, р. 275]. Держсекретар Дж. Керрі писав, що «тінь приятельських відносин» Т. Блера і Дж.В. Буша «все ще отруювала політику Великобританії» [15, р. 531]. Прем'єр-міністр заявив, що буде поважати вердикт парламенту, винесений 29 серпня. А потім він написав, що «провал серпня 2013 року став кінцем реалістичної стратегії з розв'язання громадянської війни і ефективної боротьби з екстремістами» [8, р. 467].

Президент Обама теж вирішив запросити у конгресу дозвіл, щоб завдати лише повітряних ударів по сирійським урядовим силам з метою не допустити використання ними хімічної зброї у майбутньому. Держсекретар Керрі, як колишній сенатор, був упевнений в тому, що більшість конгресу підтримає президента, тому що була проти диктатури Асада. Однак припустив, що республіканська більшість Палати представників, виключно з партійних міркувань, може й виступити проти [15, р. 534].

Х. Клінтон згадувала, що Конгрес США відреагував у серпні «жорсткими дебатами», конгресменами проводились «паралелі з початком війни в Іраку». Вона особисто підтримувала зусилля президента перед конгресом, закликаючи законодавців діяти [10, р. 466]. Але конгрес проголосував проти серпневої ініціативи президента щодо Сирії і тим самим, як вважали Керрі і Панетта, підірвав авторитет головнокомандуючого і репутацію країни [15, р. 538], [20, р. 450]. Ситуація в Сирії тим часом погіршувалась. За словами Л. Панетти, зростала «загроза з боку Ісламської держави Іраку і Сирії та інших терористичних угруповань» [20, р. 451].

Ще у лютому 2014 р. Дж. Бреннан з занепокоєнням повідомив, що «Аль-Каїда» використовує людський потенціал Сирії та її територію для здійснення терористичних актів [10, р. 469]. А після об'єднання у червні того ж року сирійської та іракської «Аль-Каїди» в ІДІЛ, багато хто зі збройної опозиції Асаду, за свідченням Бреннана, сприйняв її екстремістську ідеологію. І, як він сам визнав, масові вбивства, здійснені джихадистами ІДІЛ, «підірвали міжнародну підтримку антиурядових сил в Сирії» [6, р. 267]. Фактично з серпня 2014 р. американські і британські збройні сили вже почали здійснювати військове втручання в Сирію. Офіційно було заявлено, що військова кампанія проводиться силами широкої коаліції проти ІДІЛ та інших терористичних угруповань [15, р. 545–548].

У спогадах Д. Кемерон поділився оцінкою результатів цієї довготривалої кампанії, в якій були задіяні не тільки військово-повітряні сили, а й сухопутні. За винятком Сполучених Штатів, писав він, жодна західна країна не зробила більше для розгрому ІДІЛ, ніж Великобританія і цим можна безмежно пишатися [8, р. 467]. Однак, оцінка зусиль двох країн, яку дав Дж. Бреннан заслуговує, як здається, більшої уваги. Він писав, що загибель і переміщення мільйонів сирійців, розорення більшої частини країни під час громадянської війни «стали однією із самих болючих глав адміністрації Обама» [6, р. 363].

У квітні 2016 р. президент Б. Обама разом з першою леді перебував у Великобританії з державним візитом. Президентське подружжя зустрілось з королевою. «Барак завжди відчував особливу прив'язаність до королеви Єлизавети», – згадувала Мішель Обама, яка була сама у захваті від Єлизавети II і принца Філіпа [19, р. 403]. На зустрічі з прем'єр-міністром Д. Кемероном обговорювалось питання про збереження Великобританії у Європейському союзі (зустріч проходила напередодні референдуму з цього питання). Членство в ЄС, на думку президента, посилювало її позиції у світі, і вона могла б більш ефективно протистояти тероризму. Проти президентської позиції виступив давній критик єврозони (торі називали її «відмовою від фунта») і прихильник виходу кра-

їни з Євросоюзу мер Лондона Б. Джонсон, який давно мріяв стати лідером Консервативної партії [14, р. 11], [16, р. 582]. Британський політик-консерватор Л. Трасс теж була незадоволена «антибританським і поблажливим» президентом Обамою [25, р. 68].

Результати референдуму, який відбувся у червні, розійшлися з позицією Д. Кемерона щодо ЄС, і 13 липня він пішов у відставку. Л. Трасс писала, що «рушійною силою „брексіту“, можливо, було бажання знову зробити Великобританію великою» [25, р. 67]. Голова Комітету з розвідки й безпеки, поміркований євроскептик М. Ріфкінд ставив Кемерону в заслугу те, що «він повернув Консервативну партію до влади після тринадцяти років забуття», однак вважав, що історія навряд чи оцінить його як успішного главу уряду за провал європейського референдуму у 2016 році [23, р. 440].

Уряд Великобританії очолила прем'єр-міністр Тереза Мей. Її теж вважали «залізною леді», вона дійсно могла бути жорсткою і разом з тим, гарним лідером [8, р. 445, 686]. Були й інші думки. Л. Трасс, прем'єр-міністру у 2022 р., писала: «Тереза, потрібно віддати їй належне, була ефективним міністром внутрішніх справ, але їй явно не вистачало великого бачення майбутнього країни» [25, р. 64]. Про міністра закордонних справ Б. Джонсона М. Ріфкінд писав: «Якщо він має намір стати національним лідером, він повинен продемонструвати, що у нього є потенціал бути державним діячем, а не просто політиком» [23, р. 443].

2016-й був роком президентських виборів, в ході яких Республіканська партія хотіла повернути собі Білий дім і зберегти більшість в обох палатах Конгресу США [12, р. 113]. Республіканці жорстко оцінили зовнішньополітичну діяльність президента Обами, зокрема, боротьбу з міжнародним тероризмом і навіть критикували за рішення адміністрації Дж.В. Буша про виведення американських військ з Іраку у 2011 р. [5, р. 18]. М. Пенс писав, що «реальна стабільність» в Іраку, якої досяг президент Буш була до тих пір, «поки президент Обама не вивів наші війська у 2012 році, відкривши двері для підйому ІДІЛ» [21, р. 255]. Дж. Болтон назвав політику Обами в Іраку «помилковою», оскільки вона призвела до появи ІДІЛ на території Іраку і Сирії [5, р. 192]. Таку точку зору поділяв М. Помпео [22, р. 335]. М. Пенс критикував президента Обаму і за підписаний у 2015 р. Спільний всеохоплюючий план дій з Іраном. На його думку ця угода «затримала, але не зупинила ядерні амбіції Тегерану» [21, р. 275]. Такої ж думки були Дж. Болтон і М. Помпео, які писали, що угода була повністю вигідна Ірану [5, р. 19], [22, р. 60].

Сенатор Дж. Маккейн дорікав Обамі за прорухи в Афганістані, де рівень безпеки «дуже впав, а „Талібан“ досяг так багато» [1, с. 170]. Дж. Болтон писав: «Нові загрози і можливості стрімко наближа-

лись до нас, і вісім років правління Барака Обами означали, що багато чого потрібно буде виправляти» [5, р. 5]. Генерал Г. Макмастер (за словами М. Пенса, «здібний, дуже розумний... прямолінійний» [21, р. 253]) вважав, що «роки непослідовної політики та неефективної тактики зробили наші (американські. – О.В.) війська уразливими, тим часом як „Талібан“, „Аль-Каїда“ й інші терористичні організації відродилися» [2, с. 142].

М. Помпео різко писав про вісім років зовнішньої політики, яка проводилась під гаслом «Спочатку вибачсь», коли президент Обама «вибачався за нашу країну». За словами Помпео, американці підтримали слоган Трампа «Америка перш за все» і дали йому «зелене світло» на рішуче і «непримириме переслідування американських інтересів» [22, р. xxii, 21]. (Популярність Трампа можна пояснити бажанням якомога швидше подолати наслідки терактів 11 вересня, які, за словами британського журналіста із Бі-бі-сі Дж. Сімпсона, «здавалось, дійсно ослабили Америку на десять з невеликим років, а можливо і назавжди» [24, р. 118]. І порадою, яку колишній прем'єр-міністр Дж. Мейджор дав майбутньому – Борису Джонсону: уникайте дуже часто публічно визнавати свою неправоту, тому що люди від цього втомлюються і не хочуть безкінечних зізнань у помилках, які примушують їх замислитись, чому вони обрали саме вас [14, р. 161].)

Вище наведені оцінки передають непросту атмосферу, яка панувала протягом всієї виборчої кампанії. Той факт, що кандидат в президенти США від Демократичної партії Х. Клінтон отримала майже на три мільйони голосів виборців більше, ніж її суперник-республіканець Д. Трамп, але вибори прогнала, є доказом цього [11, р. 398, 425].

20 січня 2017 р. Дональд Трамп склав присягу президента Сполучених Штатів Америки, а вже наприкінці місяця до Вашингтону прибула прем'єр-міністр Тереза Мей. Британські консерватори вважали, що такий ранній візит максимально відповідає «особливим» американо-британським відносинам [12, р. 113]. На зустрічі Т. Мей добивалась від президента більш енергійної підтримки НАТО і досягла поставленої мети [17, р. 240]. (Віце-президент М. Пенс розкрив причини виникнення такого питання: союзники Америки по той бік Атлантики з насторогою сприймали заяви нової адміністрації про переоцінку зовнішньої політики. За його словами, Білий дім збирався проводити політику, яка «ставила б громадян США та їх інтереси на перше місце». Щодо партнерів і зобов'язань – вони будуть підтримуватись і виконуватись, але й союзники повинні зробити вагомий внесок в глобальну оборону [21, р. 214]. На саміті НАТО у травні 2017 р. Трамп з незадоволенням говорив, що країни-члени не виконують зобов'язання по витратах на загальну оборону у розмірі 2 процентів від

ВВП [5, р. 134]. Це питання піднімалось американською стороною і в 2018 році [22, р. 57].) Із зустрічі з Д. Трампом Т. Мей зробила висновок, що він, належав до таких політиків, які не схильні до компромісу, не бажають відмовитись від чогось заради загального блага і розглядають проблеми в «максималістських термінах», а звідси і недостатня глибина розуміння проблем [17, р. 241]. Вона також вважала, що «особливі відносини» передбачають тривале обговорення союзниками проблем і лише потім прийняття та оголошення рішень. Такого прикладу обговорень у неї з Д. Трампом не було. Саме у цьому контексті прем'єр-міністр писала, що «він не поважав „особливі відносини“» [17, р. 269].

На початок діяльності адміністрації Д. Трампа американські, британські війська разом з широкою коаліцією все ще продовжували вести бойові дії проти ІДІЛ, яка контролювала значні території Іраку і Сирії. У Вашингтоні і Лондоні розуміли, що дуже важливо не допустити проникнення тероризму, пов'язаного з ІДІЛ, в Європу, Ізраїль та США, тому упродовж 2017 р. у президента був рішучий настрій покінчити з «радикальним ісламським тероризмом» [22, р. 29, 49, 335]. В грудні 2018 р. Д. Трамп заявив, що Сполучені Штати виконали свою місію: ІДІЛ майже знищено, а Сирія та Ірак звільнені від ісламістського домінування, тому американські війська залишать Сирію. Він був прихильником виведення військ і вважав, що виконав ще одну передвиборчу обіцянку [21, р. 334], [22, р. 336]. Радник Трампа з національної безпеки Болтон назвав заяву «величезною помилкою» через все ще існуючу глобальну загрозу ІДІЛ і суттєве зростання впливу Ірану [5, р. 194]. Прем'єр-міністр Т. Мей теж була неприємно вражена заявою президента Трампа. Для неї вона була несподіваною і там не згадувалось про Великобританію та інші країни, війська яких пліч-о-пліч з американськими боролись проти ІДІЛ. Т. Мей розглядала заяву, як прояв зловживання владою з боку президента [17, р. 239–240]. Втім військова присутність США в Сирії залишалась. Держсекретар М. Помпео писав, що Сполучені Штати намагались не занурюватись у «сирійську трясовину» і докладали дипломатичних зусиль з метою «витіснити Асада і допомогти сирійському народу» [22, р. 358]. В жовтні 2019 р. Трамп вдруге заявив, що американські війська дійсно виводяться з Сирії назавжди. Вважалося, що вона і надалі залишатиметься проблемною, але американці зробили все можливе для захисту своїх інтересів [22, р. 356, 358].

У липні 2018 р. президент Д. Трамп прибув у Лондон. Він зустрівся з королевою Єлизаветою II. З прем'єр-міністром Т. Мей обговорили питання пов'язані з торгівлею і труднощами «брексіту», Єменом і Сирією, Північною Кореєю і КНР, боротьбою з міжнародним тероризмом (ще раніше обсу-

дили вихід США з ядерної угоди з Іраном) та інші. Президент назвав відносини між двома країнами «вищим рівнем особливих відносин» [5, р. 72, 148–150]. Разом з тим, зустріч продемонструвала наявність протиріч між двома країнами в сфері торгівельних відносин. Мали місце і непорозуміння між двома лідерами: Д. Трамп висловив припущення, що Б. Джонсон буде гарним прем'єр-міністром. Депутати британського парламенту були обурені такою заявою [12, р. 315]. Сама Т. Мей ставилась до Б. Джонсона дуже критично [17, р. 312]. (Дж. Болтон пояснював такі відносини тим, що президент і прем'єр-міністр не подобались один одному, а коли Б. Джонсон очолив уряд – то двосторонні відносини покращились [5, р. 50, 345]. Президент Трамп і прем'єр-міністр Джонсон зустрілись вперше на засіданні «великої сімки» у серпні 2019 р. Удвох вони обговорили ситуацію в Іраку [5, р. 419]. Л. Трасс писала, що Д. Трамп симпатизував Б. Джонсону [25, р. 112]. Новий уряд більш схильно ставилась до політики американського президента. Міністр міжнародної торгівлі Л. Трасс підтримала ідею президента про угоду вільної торгівлі між США та Великобританією, яку він запропонував у 2019 р. і поділяла його жорсткий підхід щодо Ірану [25, р. 110, 159]. Незгодний з таким курсом британського уряду колишній міністр А. Дункан писав у вересні 2019 р., що Великобританія перетворилась в «слабосилого покійного слугу США» [12, р. 513].)

У червні 2019 р. відбувся державний візит президента США Д. Трампа у Великобританію. Президент разом королевою Єлизаветою II взяли участь у святкуванні 75-ї річниці відкриття другого фронту у Нормандії [12, р. 477–480]. Візит у цілому пройшов успішно, хоча прем'єр-міністр Т. Мей не була у захваті від того, що Сполучені Штати зловживають владою. «„Америка перш за все“, – заявляла вона, – дуже часто означало „тільки Америка“» [17, р. 269, 272].

Тема Афганістану, у контексті боротьби з міжнародним тероризмом, незмінно залишалась у порядку денному зустрічей лідерів двох країн. Незначні, порівнюючи з минулим, контингенти американських та британських військ, як і інших країн НАТО, продовжували перебували в цій країні тепер вже в рамках операції «Рішуча підтримка», яка проводилась з січня 2015 р. Метою операції було забезпечення навчання, консультування і надання допомоги афганським силам безпеки та урядовим установам, хоча і важко давалось уникати бойових дій [22, р. 363].

Кандидат в президенти Д. Трамп одночасно обіцяв вести боротьбу з тероризмом і повернути американські війська з Афганістану; однозначно виступав за припинення експерименту Сполучених Штатів з будівництва нації в цій південно-азіатській країні (створення там громадянських

інститутів зазнало невдачі) [21, р. 253], [22, р. 364]. (Варто зауважити, що у той самий час экс-глава британського уряду Г. Браун писав, маючи на увазі і Афганістан, що національне будівництво не буде успішним там, де ніколи не було повної капітуляції ворожих сил чи підтримки значної частини населення [7, р. 293].) Президент Трамп усвідомив, що Америка в Афганістані зайшла в стратегічний глухий кут, тому був за виведення військ [22, р. 366]. Але упродовж майже року його президентства конкретного варіанту рішення цієї проблеми не було [21, р. 253]. Між тим на президента впливало його оточення.

Радник президента Д. Трампа з національної безпеки Г. Макмастер порівнював зусилля американських військ у 2017 р. в Афганістані (в умовах відсутності дієвої стратегії) з літаком «на автопілоті, який стрімко падає», але «ніхто не звертав на нього уваги» [2, с. 142]. Віце-президент М. Пенс вважав, що інтересам національної безпеки США відповідав Афганістан вільний від талібів, тому у американців була достатньо вагома причина, щоб залишитись і боротись [21, р. 253–254]. Директор ЦРУ М. Помпео характеризувався, як «яструб» і керівник, який «бере на себе усвідомлений ризик» (бути «боязким і слабким, коли зло бродить по землі, було б порушенням обов'язку»), тому був готовий знищувати ворогів Америки де завгодно. Свого попередника Дж. Бреннана Помпео розглядав як «цілковиту катастрофу». Директор ЦРУ вважав, що майже два десятиліття глобальної боротьби з тероризмом засвідчили, що американська стратегія в Афганістані, який відволікав ресурси країни і увагу від загроз з боку великих країн, вже давно застаріла і не відповідала американським інтересам. Як держсекретар, Помпео висловлював думку, що побудувати плюралістичну західну демократію в Афганістані нереалістично [22, р. xxii, 6, 12, 17, 19, 223, 361].

Нарешті у Кемп-Девіді 21 серпня 2017 р. було прийнято рішення щодо Афганістану. У перший рік свого президентства Трамп неодноразово заявляв, що виведення Б. Обамою американських військ з Іраку у 2011 р. «привело нас до того безладдя, яке у нас там зараз» [5, р. 18]. Тому він, розуміючи всю серйозність ситуації в Афганістані та слабкість уряду президента А. Гані, вирішив, що в інтересах безпеки США залишитись і спробувати перемогти. Війська не тільки залишались, а й розгортались додаткові з метою допомогти афганській армії завдати талібам, ІДІЛ та «Аль-Каїді» поразки і не допустити терористичних нападів на Америку. Також планувався дипломатичний тиск на Пакистан з тим, щоб він зіграв свою роль у боротьбі з «талібаном» [21, р. 254–255, 268], [22, р. 368]. Сенатор Дж. Маккейн підтримував таке рішення. «Я радий, – писав він, – що вони це зробили, хоч

мені й незрозуміло, який наш чіткий стратегічний план щодо Афганістану» [1, с. 170].

Упродовж двох років американські, британські війська та союзники зазнавали військових невдач. «Талібан» та інші екстремістські формування не вдалось побороти, вони контролювали все більше території країни. Президент Трамп, за свідченням М. Пенса, знову виступив проти військової присутності США в Афганістані [21, р. 354–355]. Радник президента з національної безпеки Дж. Болтон писав, що до кінця 2018 р. Афганістан залишався «хворим місцем для Трампа» [5, р. 213].

Команда з національної безпеки вирішила конкретизувати кемп-девідські рішення 2017 року і запропонувала їх президенту. В Афганістані планувалось: по-перше, не допустити потенційного відродження ІДІЛ, «Аль-Каїди» і загроз терористичних атак проти Америки з їхнього боку; по-друге, зберігати пильність щодо ядерних програм Ірану і Пакистану. «Це була платформа боротьби з тероризмом, – писав Дж. Болтон, – яку ми хотіли реалізувати на початку 2019 року» [5, р. 423]. Паралельно представники Держдепартаменту, керованого М. Помпео, розпочали переговори з «талібаном». Держсекретар писав, що був готовий до переговорів з ними і разом з президентом керувався міркуванням, що після виведення американських військ, таліби ще довго залишатимуться в Афганістані [22, р. 103, 371]. Дж. Болтон поставився дуже критично до переговорів і назвав їх «поганою політикою». Він не довіряв талібам і будь-яку угоду з ними розглядав як неприйнятну для США. Радник президента вважав, що мета Держдепартаменту на переговорах не відповідає реальним інтересам країни [5, р. 423–424, 428].

Вже у відставці Т. Мей критикувала Д. Трампа за те, що він, керуючись лише американськими інтересами, окремо від усіх підписав 29 лютого 2020 р. з «талібаном» угоду про виведення американських військ з Афганістану. Вона вважала, що, оскільки Великобританія та інші члени коаліції разом зі Сполученими Штатами увійшли в Афганістан у 2001 р., разом повинні і вийти. В угоді було вказано дату виведення – 2021 рік, за умов, що «талібан» не дозволить будь-яким терористичним угрупованням використовувати територію Афганістану для загроз Сполученим Штатам. Разом з цією угодою США і офіційний уряд Афганістану підписали спільну декларацію «Про встановлення миру в Афганістані» [17, р. 264, 266]. М. Помпео писав, що Сполучені Штати покінчили з безкінечною війною в Афганістані [22, р. 407]. Угоду різко розкритикував Болтон, який залишив посаду радника і вважав, що вся відповідальність за її мінуси лежить виключно на президенті [5, р. 443]. Колишній радник президента Г. Макмастер розглядав угоду, як «само-

обман», тому що «талібан» не буде ефективним партнером у протидії терористичним організаціям [2, с. 191]. Міністр закордонних справ Л. Трасс потім згадувала, що працівники британського МЗС були «приголомшені і розчаровані падінням Кабулу» у серпні 2021 р., в який увійшли таліби [25, р. 150]. Т. Мей назвала це «гуманітарною кризою» [17, р. 262]. Але колишній держсекретар М. Помпео звинуватив президента Дж. Байдена за провал в Афганістані [22, р. 311].

Висновки. Аналіз політичної думки про «особливі відносини» США та Великобританії свідчить про високий рівень співробітництва двох країн, особливо у роки президентства Б. Обами і прем'єр-міністра Д. Кемерона. Непорозуміння між президентом Д. Трампом і прем'єр-міністром Т. Мей не призвели двосторонні відносин до кризи, а лише продемонстрували певні відмінності у підходах щодо забезпечення стратегічних інтересів двох країн. Америко-британський альянс залишався важливим, але не єдиним вагомим фактором сучасних міжнародних відносин. Міжнародний тероризм, як і у попередні роки, був нагальною світовою проблемою, у боротьбі з яким брали активну участь США і Великобританія. Однак, на її розв'язанні позначились американо-британські стратегічні прорахунки у минулому та помилки у ході тривалих кампаній в Афганістані, Іраку та Сирії. Попри заяви президента Д. Трампа про досягнення поставленої мети у боротьбі з міжнародним тероризмом, ситуація в Афганістані, Сирії, як і на всьому великому Близькому Сході залишалась дуже складною, далекою від стабільності і сприятливою для виникнення нових загроз миру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маккейн Дж. Буремна хвиля. Добрі часи, праведні справи, великі битви та інші зв'язки / Джон Маккейн, Марк Солтер; пер. з англ. Я. Примаченко, Є. Даскал, Є. Голобородько. Харків: Віват, 2020. 432 с.
2. Макмастер Г. Поля битв. Боротьба за захист вільного світу / пер. з англ. Н. Коваль. Київ: Наш Формат, 2023. 424 с.
3. Albright M. *Fascism: A Warning*. London: HarperCollins Publishers, 2018. 288 p.
4. Annan K. with N. Mousavizadeh. *Interventions: A Life in War and Peace*. London: Allen Lane, 2012. xiv, 383 p.
5. Bolton G. *The Room where it happened: a White House Memoir*. New York: Simon & Schuster, 2020. 577 p.
6. Brennan J.O. *Undaunted: My Fight Against America's Enemies, at Home and Abroad*. New York: Celadon Books, 2020. xii, 446 p.
7. Brown G. *My Life, Our Times*. London: Vintage, 2018. vii, 500 p.
8. Cameron D. *For the Record*. London: William Collins, HarperCollins Publishers, 2019. xix, 732 p.

9. Chirac J. *My Life in Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 2012. 344 p.
10. Clinton H.R. *Hard Choices*. New York: Simon & Schuster, 2014. xii, 635 p.
11. Clinton H.R. *What Happened*. London: Simon & Schuster, 2018. xiv, 534 p.
12. Duncan A. *In the Thick of It. The private Diaries of a Minister*. London: William Collins, HarperCollins Publishers, 2021. xi, 578 p.
13. Gates R.M. *Duty: Memoirs of a Secretary at War*. New York: Alfred A. Knopf, 2014. x, 618 p.
14. Johnson B. *Friends, Voters, Countrymen. Jottings on the Stump*. London: HarperCollins Publishers, 2002. ix, 262 p.
15. Kerry J. *Every Day is Extra*. London: Simon & Schuster, 2018. xiii, 622 p.
16. Livingstone K. *You Can't Say That: Memoirs*. London: Faber and Faber Limited, 2012. x, 710 p.
17. May T. *The Abuse of Power. Confronting Injustice in Public Life*. London: Headline Publishing Group, 2023. 344 p.
18. Obama B. *A Promised Land*. London: Viking, 2020. xvi, 751 p.
19. Obama M. *Becoming*. London: Viking, 2018. xiii, 428 p.
20. Panetta L. with J. Newton. *Worthy Fights: A Memoir of Leadership in War and Peace*. New York: Penguin Books, 2015. 498 p.
21. Pence M. *So Help Me God*. New York: Simon & Schuster, 2022. ix, 542 p.
22. Pompeo M. *Never Give an Inch: Fighting for the America I Love*. New York: HarperCollins Publishers, 2023. xxiv, 438 p.
23. *Power and Pragmatism: The memoirs of Malcolm Rifkind*. London: Biteback Publishing, 2016. xviii, 462 p.
24. Simpson J. *We chose to Speak of War and Strife: The World of the Foreign Correspondent*. London: Bloomsbury Publishing, 2016. xvii, 366 p.
25. Truss L. *Ten Years to Save the West: Lessons from the Only Conservative in the Room*. London: Biteback Publishing, 2024. 311 p.

REFERENCES:

1. Makkein, Dzh. (2020). *Buremna khvyliya. Dobri chasy, pravedni spravy, velyki bytvy ta inshi zvytyahy* / Dzhon Makkein, Mark Solter; per. z anhl. Ya. Prymachenko, Ye. Daskal, Ye. Holoborodko. Kharkiv: Vivat, 432 s.
2. Makmaster, H. (2023). *Polia bytv. Borotba za zakhyst vilnoho svitu* / per. z anhl. N. Koval. Kyiv: Nash Format, 424 s.
3. Albright, M. (2018). *Fascism: A Warning*. London: HarperCollins Publishers, 288 p.
4. Annan, K. with N. Mousavizadeh. (2012). *Interventions: A Life in War and Peace*. London: Allen Lane, xiv, 383 p.
5. Bolton, G. (2020). *The Room where it happened: a White House Memoir*. New York: Simon & Schuster, 577 p.
6. Brennan, J.O. (2020). *Undaunted: My Fight Against America's Enemies, at Home and Abroad*. New York: Celadon Books, xii, 446 p.

7. Brown, G. (2018). *My Life, Our Times*. London: Vintage, vii, 500 p.
8. Cameron, D. (2019). *For the Record*. London: William Collins, HarperCollins Publishers, xix, 732 p.
9. Chirac, J. (2012). *My Life in Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 344 p.
10. Clinton, H.R. (2014). *Hard Choices*. New York: Simon & Schuster, xii, 635 p.
11. Clinton, H.R. (2018). *What Happened*. London: Simon & Schuster, xiv, 534 p.
12. Duncan, A. (2021). *In the Thick of It. The private Diaries of a Minister*. London: William Collins, HarperCollins Publishers, xi, 578 p.
13. Gates, R.M. (2014). *Duty: Memoirs of a Secretary at War*. New York: Alfred A. Knopf, x, 618 p.
14. Johnson, B. (2002). *Friends, Voters, Countrymen. Jottings on the Stump*. London: HarperCollins Publishers, ix, 262 p.
15. Kerry, J. (2018). *Every Day is Extra*. London: Simon & Schuster, xiii, 622 p.
16. Livingstone, K. (2012). *You Can't Say That: Memoirs*. London: Faber and Faber Limited, x, 710 p.
17. May, T. (2023). *The Abuse of Power. Confronting Injustice in Public Life*. London: Headline Publishing Group, 344 p.
18. Obama, B. (2020). *A Promised Land*. London: Viking, xvi, 751 p.
19. Obama, M. (2018). *Becoming*. London: Viking, xiii, 428 p.
20. Panetta, L. with J. Newton. (2015). *Worthy Fights: A Memoir of Leadership in War and Peace*. New York: Penguin Books, 498 p.
21. Pence, M. (2022). *So Help Me God*. New York: Simon & Schuster, ix, 542 p.
22. Pompeo, M. (2023). *Never Give an Inch: Fighting for the America I Love*. New York: HarperCollins Publishers, xxiv, 438 p.
23. Power and Pragmatism: The memoirs of Malcolm Rifkind. (2016). London: Biteback Publishing, xviii, 462 p.
24. Simpson, J. (2016). *We chose to Speak of War and Strife: The World of the Foreign Correspondent*. London: Bloomsbury Publishing, xvii, 366 p.
25. Truss, L. (2024). *Ten Years to Save the West: Lessons from the Only Conservative in the Room*. London: Biteback Publishing, 311 p.

The security aspect of the American-British «special relationship» (2013–2021)

Voytovych Oleksiy Ivanovych

Candidate of Political Sciences, Associate Professor

I. I. Mechnikov Odesa National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0000-1524-9915

The security aspect of the «special relationship» between the USA and Great Britain in the period 2013–2021 is considered. The aim of the article is to study the American-British alliance's opposition to international terrorism using the example of the wars in Afghanistan and Syria in the specified period. At the same time, the author, using the analysis of memoir literature as the main and unique source of research, solved the following tasks: to compare the opinions of political figures about the results of the «special» American-British relations in the specified period, to provide an assessment of the activities of the two countries in the fight against challenges to international security. To achieve the set goal and solve the tasks, the following methods were used: comparative-historical and systemic, which allow for objective coverage of the subject of scientific development. The analysis of political opinion about the «special relationship» between the USA and Great Britain indicates a high level of cooperation between the two countries, especially during the presidency of B. Obama and Prime Minister D. Cameron. Misunderstanding between President D. Trump and Prime Minister T. May did not lead bilateral relations to a crisis, but only demonstrated certain differences in approaches to ensuring the strategic interests of the two countries. The American-British alliance remained an important, but not the only significant factor in modern international relations. International terrorism, as in previous years, was an urgent global problem, in the fight against which the USA and Great Britain took an active part. However, its solution was affected by American-British strategic miscalculations in the past and mistakes during long campaigns in Afghanistan, Iraq and Syria. Despite President D. Trump's statements about achieving the set goal in the fight against international terrorism, the situation in Afghanistan, Syria, as well as in the entire greater Middle East, remained very complex, far from stability and favorable for the emergence of new threats to peace.

Key words: American-British alliance, «special relationship», strategic interests, national security, international coalition, international terrorism.